

İŞGÜCÜ PİYASASINDA YAŞLILAR VE AKTİF YAŞLANMA: AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE DEĞERLENDİRMESİ

İrfan Usta* - Güven Murat**

Öz

Gelecek 60 yıl boyunca dünya nüfusundaki yaşlanmanın sürmesi ve yaşlanmanın sosyo-ekonomik kalkınmada ve refah düzeyinde önemli etkileri beraberinde getirmeye devam etmesi beklenmektedir. Bu çalışmada AB ve Türkiye'deki demografik değişim süreci, yaşlanmanın makro ekonomik sonuçları ve yaşlıların işgücü piyasasındaki mevcut durumu ortaya konulmaktadır. Ayrıca, aktif yaşlanma ve buna yönelik eylem planlarında yer alan temel dinamikler hakkında bilgi aktarımı amaçlanmaktadır. Yapılan çalışma sonucunda işgücü piyasasında yaşlıların işgücüne katılma ve istihdam oranında iyileşmeler görüldüğü, ancak bunların yeterli olmadığı belirlenmiştir. Bunun yanısıra, hem AB'de hem de Türkiye'de aktif yaşlanma konusunda eylem planlarının uygulamaya konulduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler Yaşlanma, Aktif Yaşlanma, İşgücü Piyasası, Avrupa Birliği, Türkiye.

**ELDERLY PEOPLE and ACTIVE AGING in THE LABOUR MARKET;
ASSESSMENT of EUROPA UNION and TURKEY**

Abstract

Over the next 60 years, it is expected that the aging of the world population will continue and that aging will continue to bring significant influences on socio-economic development and wealth. In this study, demographic change process in EU and Turkey, macroeconomic results of aging and the current situation of the elderly in the labor market are presented. It is also aimed to convey information about the basic dynamics of active aging and action plans related to it. As a result of the study, it was determined that the rate of participation and employment of the elderly in the labor market was improved but it was not enough. And also, it has been seen that action plans for active aging have been implemented both in the EU and in Turkey.

Key Words: Aging, Active Aging, Labor Market, European Union, Turkey.

GİRİŞ

Dünya nüfusu hızla yaşlanmaktadır. Günümüzde nüfus yaşlanması olgusu ve bunun ülkelerin ekonomik büyümesi üzerine etkisi hem politikacıların hem de

* Yard.Doç.Dr.,Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Yüksekokulu, Sağlık Yönetimi Bölümü, e-mail: irfan.usta@gop.edu.tr ORCID: [0000-0001-5797-2714](https://orcid.org/0000-0001-5797-2714)

** Prof.Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, e-mail: guvenmurat@ktu.edu.tr ORCID: [0000-0003-2449-2532](https://orcid.org/0000-0003-2449-2532)

İrfan USTA&Güven MURAT

akademisyenlerin tartışma alanı olma özelliğini sürdürmektedir. Nüfus yapısındaki dengenin yaşlı nüfus lehine değişmesi ilk bakışta verimliliği arttırıcı bir demografik fırsat olarak görülebilir. Ancak zaman içerisinde bu dengesizlik, ülkeler açısından bir demografik yük haline gelerek mevcut yaşlanma sorununun doğmasına yol açmıştır. Nüfus yaşlanması yaşlıların ekonomik güvencesi, sağlık harcaması, işgücü piyasasına katılımı, emek arzı, vergi gelirleri, tasarruflar ve kişi başı gelir artışı ile ilgili konularda geleceğe dönük endişelerin artmasını da beraberinde getirmektedir.

Avrupa Birliği (AB)'nde Eurostat tarafından yapılan nüfus projeksiyonları gelecekteki yaş bileşimindeki değişimlerin diğer bir ifadeyle yaşlı nüfus artışının çalışma çağındaki nüfusu daralttığını göstermektedir. Ülkemizde de Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılan nüfus projeksiyonları bu tehlikeye işaret etmektedir. Gerek AB'de gerekse ülkemizde bu tehlikenin beraberinde getireceği olumsuzlukları ortadan kaldırmak ve yaşlıların da sosyoekonomik kalkınma sürecinde aktif bir şekilde yer almasını gerçekleştirmek için aktif yaşlanma stratejisi başlığı altında çeşitli politika seçenekleri benimsenmiştir. Aktif yaşlanma" adı verilen bu strateji yaşlı nüfusun yaşam kalitesini yükseltmek için işgücü piyasasında istihdamının arttırılmasını, toplumla bütünleştirilmesini ve bağımsız yaşayabilmesini sağlamayı amaçlamaktadır.

İşte bu noktadan hareketle, yapılan çalışmada AB ve Türkiye'de işgücü piyasasında yaşlıların durumu ve yaşlıların yaşadıkları ülkenin sosyo-ekonomik kalkınmasında aktif bir şekilde yer alması için öngörülen eylem planları üzerinde durulmaktadır. Çalışmada, ilk önce, AB ve Türkiye'deki demografik değişim sürecine yer verilmektedir. İkinci olarak, yaşlanmanın makro ekonomik sonuçları ve yaşlıların işgücü piyasasındaki mevcut durumu ele alınmaktadır. Son olarak da aktif yaşlanma ve buna yönelik eylem planları değerlendirilmektedir.

I. DEMOGRAFİK DEĞİŞİM: YAŞLANMA

Yaşlanma yaşa bağlı olarak vücudun canlılığını yitirdiği, temel işlevlerini yerine getirme kapasitesini kaybettiği ve kaçınılmaz olarak ölümlerle sonuçlanan süreçtir (Öksüzokyar vd., 2016:35). Yaşlanma coğrafi konuma ve şartlara göre değişkenlik göstermektedir. 1973'den bu yana düzenli olarak Avrupa Komisyonu adına yapılan Eurobarometre Survey¹ (2011)'e göre "yaşlı" ve "genç" tanımları ülkelere göre farklılık göstermektedir. Ankete göre, Avrupa'da 63.9 yaş insanların yaşlı sayılmaya başladığı

¹ Eurobarometer, 1973'den bu yana düzenli olarak Avrupa Komisyonu adına yapılan bir dizi ankettir. AB ile ilgili belirli konularda üye ülkeler arasında kamuoyu raporları üretmektedir.

İşgücü Piyasasında Yaşlılar ve Aktif Yaşlanma: Avrupa Birliği ve Türkiye Değerlendirmesi

yaş ortalamasıdır. Fakat, bu yaşa ilişkin AB ülkeleri arasında ± 10 yıldan fazla bir fark gözlenmektedir. Örneğin, Hollanda'da 70.4 yaşındakiler buna karşılık Slovakya'da 57.7 yaşındakiler yaşlı kabul edilmektedir (European Commission, 2012: 7). Bununla birlikte, bazı durumlarda, örneğin istihdam gibi alanlarda, insanlar 50 ya da 55 yaşından itibaren "yaşlı" olarak kabul edilebilir (Davies, 2014: 2). Çalışmamızda çalışma hayatında yaşlıların durumu analiz edilirken 55-64 yaş grubu yaşlı nüfus olarak dikkate alınmıştır.

Yaşlanma süreci, doğurganlık ve ölüm oranlarındaki eş zamanlı düşüş sonrasında II. Dünya Savaşı doğan kuşağın yaş piramidinin tepesine kaymasının sonucudur (European Commission, 2014:16). Küresel olarak, yaşlı nüfus diğer yaş gruplarına göre daha hızlı büyümektedir. Doğurganlık azaldıkça ve yaşam beklentisi arttıkça, belli bir yaşın üzerindeki nüfus oranı da yükselmektedir. Nüfus yaşlanması olarak bilinen bu olgu tüm dünyada görülmektedir. 2017 yılı itibarıyla Dünyada 60 yaş ve üzerinde 962 milyon insan vardır ve bu da küresel nüfusun %13'ünü oluşturmaktadır. 60 yaş ve üzerindeki nüfus yılda yaklaşık %3 oranında büyümektedir. Avrupa, en yüksek 60 ve üzeri yaş nüfus oranına (%25) sahiptir. Hızlı yaşlanmanın dünyanın başka bölgelerinde de görüleceği, 2050'ye kadar Afrika dışındaki dünyanın tüm bölgelerinde, 60 ve üzeri yaşta olanların nüfusun neredeyse $\frac{1}{4}$ 'üne veya daha fazlasına sahip olacağı öngörülmektedir. Yaşlı sayısının 2030'da 1.4 milyar, 2050'de 2.1 milyar ve 2100'de 3.1 milyara ulaşacağı tahmin edilmektedir. Son on yıldaki doğum oranları göz önüne alındığında, önümüzdeki on yıllar boyunca yaşlı nüfusun daha da artması neredeyse kaçınılmazdır (United Nations, 2017:11).

Eurostat tarafından yapılan nüfus projeksiyonlarına göre 2015'de 508.4 milyon olan AB nüfusunun 2030'da 523.8 milyona ve 2050'de 528.5 milyona yükselmesi ve 2060'dan itibaren düşmesi (524.6 milyona) beklenmekte ve bu düşüşün 2070'de (520.3) süreceği tahmin edilmektedir.

Bu rakamlara göre gelecek 55 yılda AB nüfusu toplamda %2 düzeyinde artacaktır. Projeksiyon döneminde en fazla nüfus artışı gösterecek ülkeler Lüksemburg (%84,16), İsveç (%42,01), İrlanda (%30,8) ve Birleşik Krallık (%24,79) olacaktır. Buna karşılık, Litvanya (-%40,98), Letonya (-%32,43) Bulgaristan (-%32,37) ve Yunanistan (-%29,22) nüfusları en fazla düşüş gösterecek ülkeler olarak öngörülmektedir (Bakınız Tablo 1).

Ülkemizde de yaşlı nüfusun 2015-2070 döneminde %15,92 artış göstererek 78.151 binden 90.589 bine çıkması öngörülmektedir. TÜİK projeksiyonlarına göre, 2012'de Dünya nüfusunun yaklaşık %1,1'ini oluşturan ve dünya sıralamasında 18. olan

İrfan USTA&Güven MURAT

Türkiye'nin 2050'de 20. ve 2075'de 24. sıraya gerileyeceği tahmin edilmektedir (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15844>)

2030'a kadar dünyada her ülke nüfus yaşlanması ile karşı karşıya kalacaktır. Bu hem açık hem de tarihsel olarak eş benzeri görülmemiş bir trenddir. Geçen 60 yılda, ülkeler, 60 yaş ve üzeri yaşlı insanların nüfustaki payında hafif bir artışla -%8'den %10'a - tanıklık etmiştir. Fakat önümüzdeki 40 yıl içinde bu yaş grubunun 800 milyondan 2 milyara doğru bir sıçrama kaydederek toplam nüfusun % 22'sine ulaşması beklenmektedir (Bloom vd., 2015: 649).

AB nüfusunun yaş bileşimi de önemli ölçüde değişecektir. En belirgin değişiklikler, yaşlı ve çalışma çağı gruplarının nüfustaki payında öngörülmektedir. 15-64 yaş grubunun toplam nüfustaki payında belirgin bir düşüş beklenmektedir (2010'da %67'den 2060'da %56,2'ye). Bu, önümüzdeki 50 yıl boyunca, çalışma çağındaki nüfusun yaklaşık 42 milyon azalması anlamına gelmektedir. 2030'a kadar bu değişiklik, yoğun bir şekilde nüfus yaşlanmasına eşlik edecek ve 65 yaş ve üzeri nüfusun %17,4'ten %25,6'ya yükselmesine neden olacaktır. 2030'dan sonra nüfusun yaşlanması daha düşük bir yoğunlukta devam edecektir. 2060'da yaşlıların AB'deki toplam nüfusun %29,5'ini oluşturması öngörülmektedir. En yaşlı (80 yaş ve üstü) nüfusun payının %5'den %12'ye yükseleceği tahmin edilmektedir (European Commission, 2014:18).

Tablo 1: AB Üyesi Ülkelerde ve Türkiye'de Toplam Nüfus Projeksiyonları (2015-2070) (Bin Kişi)

ÜLKE/ZAMAN	2015	2020	2030	2040	2050	2060	2070
AB	508.401	515.591	523.827	528.357	528.567	524.635	520.393
Belçika	11.208	11.580	12.264	12.844	13.273	13.580	13.888
Bulgaristan	7.202	6.954	6.408	5.933	5.564	5.225	4.871
Çek Cum.	10.538	10.652	10.691	10.552	10.478	10.307	9.983
Danimarka	5.659	5.887	6.298	6.564	6.685	6.756	6.826
Almanya	81.197	83.751	84.613	84.133	82.686	80.831	79.292
Estonya	1.313	1.317	1.306	1.283	1.256	1.221	1.178
İrlanda	4.628	4.852	5.146	5.396	5.693	5.898	6.034
Yunanistan	10.858	10.560	9.944	9.419	8.918	8.294	7.685
İspanya	46.449	46.562	47.110	48.244	49.257	49.556	49.827
Fransa	66.415	67.818	70.525	72.915	74.376	75.525	76.946
Hırvatistan	4.225	4.091	3.954	3.819	3.674	3.533	3.401
İtalya	60.795	60.718	60.350	59.982	58.968	56.948	54.935

İşgücü Piyasasında Yaşlılar ve Aktif Yaşlanma: Avrupa Birliği ve Türkiye Değerlendirmesi

Kıbrıs	847	869	919	954	984	1.011	1.019
Letonya	1.986	1.911	1.743	1.598	1.506	1.426	1.342
Litvanya	2.921	2.749	2.410	2.128	1.957	1.837	1.724
Lüksemburg	562	628	754	860	938	992	1.035
Macaristan	9.855	9.789	9.665	9.471	9.287	9.119	8.883
Malta	429	452	488	505	513	519	520
Hollanda	16.900	17.410	18.393	19.035	19.235	19.323	19.538
Avusturya	8.576	9.005	9.675	10.087	10.247	10.230	10.171
Polonya	38.005	37.930	37.213	35.840	34.372	32.848	30.966
Portekiz	10.374	10.209	9.880	9.553	9.116	8.552	8.008
Romanya	19.870	19.259	18.023	17.069	16.331	15.698	15.015
Slovenya	2.062	2.075	2.080	2.066	2.045	2.000	1.956
Slovakya	5.421	5.458	5.464	5.373	5.261	5.114	4.908
Finlandiya	5.471	5.561	5.697	5.722	5.687	5.654	5.626
İsveç	9.747	10.293	11.237	11.994	12.681	13.284	13.842
Birleşik Krallık	64.875	67.236	71.563	75.004	77.568	79.338	80.959
Türkiye	78.151	82.076	88.427	92.257	93.475	92.716	90.589

Kaynak: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/main/home>
www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15844

Ülkemizde de TÜİK tarafından yapılan projeksiyonlara göre 2012'de 15-64 yaş grubu nüfus toplamı 51.8 milyon (toplam nüfusun %67,8'i) iken bu sayının 2023'de 57.8 milyon (toplam nüfusun %68,6'sı), 2050'de 59.3 milyon (toplam nüfusun %63,4'ü) ve 2075'de 51.5 milyon (toplam nüfusun %57,7'si) olması beklenmektedir. Demografik göstergelerdeki mevcut eğilimler devam ettiği takdirde Türkiye nüfusu yaşlanmaya devam edecektir. 2012'de yaşlı nüfus olarak tabir edilen 65 yaş ve üzerindeki nüfus 5.7 milyon kişi ve bunların toplam nüfusa oranı %7,5'tir. 2023'e gelindiğinde, bu nüfus 8.6 milyon kişiye, oranı ise %10,2'ye yükselecektir. 2050 ve 2075'de ise yaşlı nüfusun sırasıyla 19.5 milyona (toplam nüfusun %20,8'ine) ve 24,7 milyona (toplam nüfusun %27,7'ine) çıkacağı tahmin edilmektedir. (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15844>)

Bu rakamlardan anlaşılacağı üzere, gelecek 60 yıllık dönemde ülkemizde de AB ülkelerinde olduğu gibi çalışma çağındaki nüfusta azalma ve yaşlı nüfusta artış kaydedilecektir.

AB'de nüfusun yaşlanmasına ve çalışma çağındaki nüfusun azalmasına paralel olarak 2010-2070 döneminde yaşlı bağımlılık oranının %28,8'den %51,3'e çıkması

İrfan USTA&Güven MURAT

beklenmektedir. Yaşlı bağımlılık oranı en az artan ülkeler İsveç (12 puan), Fransa (15.4 puan) ve Belçika (17.1 puan) olurken, en fazla artış gösteren ülkelerde Polonya (40.2 puan) Kıbrıs (39.7 puan) ve Slovakya (37.3 puan)'dır (<http://ec.europa.eu/eurostat/web/main/home>). Çalışma çağındaki yüz kişiye düşen yaşlı sayısını ifade eden yaşlı bağımlılık oranı, Türkiye'de ise 1.2 puanlık bir artışla 2012'de %11,1 iken 2016'da %12,3'e yükselmiştir (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24644>).

II. NÜFUS YAŞLANMASININ MAKROEKONOMİK ETKİLERİ

Nüfus değişimi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki iktisatçılar ve nüfus bilimciler arasında tartışma konusu olmayı sürdürmektedir. Bu tartışma nüfus artışının ekonomik büyümeyi kısıtladığı, teşvik ettiği veya ekonomik büyümeden bağımsız olup olmadığı konusunda odaklanmaktadır. Bu bağlamda nüfus değişimi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki kötümser teori, iyimser teori ve nötr teori başlıkları altında açıklanmaktadır. Kötümser teori nüfus artışının ekonomik büyümeyi sınırladığı varsayımına dayanmaktadır. İyimser teoriye göre nüfus artışı ekonomik büyümenin itici gücüdür. Nötr teori ise nüfus artışının ekonomik büyüme üzerinde önemli bir etkisi olmadığını ifade etmektedir (Bloom vd., 2003:1-20).

Nüfus yaşı yapısının makroekonomide ve özellikle ekonomik büyüme üzerinde doğrudan etkisi hakkında artan bir farkındalık oluşmuştur. Özellikle nüfusun değişen yaş yapısı büyüme, emek (ve beceri) kıtlıkları, verimlilik, kamu maliyesinde baskı, daha ağır vergi yükü ve sosyal güvenlik tedbirlerinin yeterliliği ve sürdürülebilirliği gibi konularda çeşitli zorlukları beraberinde getirecektir (Bouman vd., 2015:1).

İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana, dünyadaki hemen hemen her ülke, yüksek ve düşük ölüm oranları ile doğurganlık düzeylerine göre demografik bir geçiş geçirmektedir. Bu demografik geçişle birlikte yaş yapısındaki radikal değişiklikler kişi başına düşen çıktıyı çeşitli nedenlerle etkileyebilir. İlk olarak, çalışma yaşındaki (15-64 yaş) bireylerde kişi başına bir değişiklik kişi başı çıktı üzerinde muhasebe etkisine sahiptir, Çünkü, işçi başına çıktı kişi başına çıktıya dönüşecektir. İkincisi, insanların beşeri sermayesi, üretkenliği, işgücüne katılımı, tasarrufları ve tüketimi doğal olarak yaşa özgü olduğu için, yaş yapısındaki değişiklikler üretkenlik ve davranışta yaşa özgü farklılıklar aracılığıyla kişi başına çıktıyı etkileyebilir. Üçüncüsü, endüstriye özgü beşeri sermaye ile korelasyonu aracılığıyla işgücünün yaş yapısı bir ekonomide endüstrinin iyileştirilmesi ve böylece ortalama çalışan verimliliğinin artırılmasında etkili olabilir (Zhang vd., 2015: 170-171).

İşgücü Piyasasında Yaşlılar ve Aktif Yaşlanma: Avrupa Birliği ve Türkiye Değerlendirmesi

Yaşlı nüfusun hem sayısı hem de oran olarak artmasının pek çok istenmeyen makroekonomik olguyu beraberinde getirdiğini savunanlar argümanlarını genellikle beş noktaya oturtmaktadır (Bloom vd. 2015: 650-652). Birincisi, yaşlı insanlar genç ve orta yaşlı yetişkinler kadar çalışamazlar. Bu da çoğunlukla yaşlı çalışanların yer aldığı bir ekonominin 15-64 yaş grubu çalışma çağı nüfusunun daha yüksek olduğu bir ekonomiye oranla daha az çıktı üretme eğiliminde olması anlamına gelmektedir. Ülkeler arasındaki farklılıklar bir yana bırakıldığında, işgücüne katılım tipik olarak 40 yaşında en yüksek seviyededir ve erkekler için 65 yaş ve kadınlar için 55 yaş için %50'nin altına düşmektedir. İkincisi, yaşlılarda 15-64 yaş grubu yetişkinlere oranla tüketim harcamaları gelirden daha yüksek bir orana sahiptir. Teorik olarak, yaşlı nüfusun payı arttıkça, ortalama tasarruf oranları düşme eğiliminde olacak ve potansiyel olarak yatırım sermayesi kıtlığına yol açacaktır. Üçüncüsü, yaşlı nüfusun büyük bir kısmı emekli olma eğilimindedir. Nüfus yaşlanması, kamu ve özel emeklilik sistemlerinin mali bütünlüğü için yeni zorluklar getirmektedir. Örneğin, sisteme katkıda bulunan işçilerin payı düşmekte ve ömrün uzamasına bağlı olarak sistemden daha uzun süre faydalanma durumu ortaya çıkmaktadır. Dördüncüsü, yaşlılarda hastalık ve engellilik, ulusal üretimin önemli bir kısmında kaybı temsil etmektedir. Tasarrufların sağlık ve uzun vadeli bakım harcamalarına yönlendirilmesi nedeniyle sermaye de tükenmektedir. Beşinci olarak, yaşlılar, özellikle yüksek gelirli ülkelerde sağlık ve uzun vadeli bakım sistemlerine büyük bir yük yüklemekte ve üretime daha az katkıda bulunmaktadır. Yaşlılık döneminde artan sağlık harcamaları, büyük oranda heterojenlik ile birlikte, yaşamın son yıllarında çok daha yüksek harcamalara neden olmaktadır.

III. YAŞLANAN NÜFUS VE İŞGÜCÜ PİYASALARI

Nüfusun yaşlanması işgücüne giriş ve çıkışları etkilemektedir. 20. yüzyılın sonlarında düşük doğurganlık düzeyleri nedeniyle işgücü piyasasına giren sayısında azalmalar yaşanmıştır. Yaşlı işçiler, ömrün uzamasına ve savaş sonrası bebek patlaması döneminde doğanların yaşlanmasına bağlı olarak işgücünde sürekli bir şekilde artan bir paya sahip olmaktadır. Sonuç olarak, emek piyasasından ayrılan nesiller giderek sayı olarak artış göstermektedir. Nüfus ve işgücü yaşlanmasının yanı sıra çalışma çağı nüfusun daralması, istihdamı demografik değişime yönelik politika arayışlarında kilit bir konu haline getirmektedir. Lizbon stratejisinde olduğu gibi, işgücü potansiyelinin yüksek düzeyde kullanımı, Avrupa 2020 stratejisinde çok yüksek önceliğe sahiptir ve aynı zamanda yaşlılık araştırmaları gündeminin odak noktasıdır (European Commission, 2014: 28).

İrfan USTA&Güven MURAT

Yaşlı işçilerin işgücü piyasasına girişleri arz yönlü ve talep yönlü faktörlerden etkilenmektedir. Arz yönlü faktörler ekonomik, yasal sosyal, sağlık ve demografik faktörler şeklinde sıralanabilir. Bu faktörlerin yanı sıra, yaşlı işçilerin istihdam edilebilir olması için emek piyasalarında ihtiyaç duyulan becerilere sahip olması gerekmektedir. Yaşlı işçilerin istihdamının talep yönü de, ekonomik, yasal ve sosyal faktörlerin yanısıra piyasanın durumu ve ekonomik konjoktüre bağlıdır (Samorodov, 1999: 10).

Yaşlı nüfusun işgücü piyasasına katılımını etkileyen hükümet politikaları da talep veya arz yönlüdür. Talep yönlü politikalar, yaş ayrımcılığına karşı politikaları içermektedir. Arz yönlü politikalar ise insanlara daha ileri yaşta çalışmak için teşvik sağlamaktadır. En genel teşvikler finansal yaptırımlar veya erken emekliliği önlemeye yönelik düzenlemeler getirmek ve kamu emeklilik programından ödenen maaşlara hak kazanma yaşını yükseltmektir. Diğer teşvikler, emekli aylığı alırken yaşlıların çalışmasına ilişkin kuralların konulması ya da emeklilik döneminde çalışan yaşlıların emeklilik gelirlerinin veya vergi avantajlarının arttırılmasıdır. Bunlara ek olarak, mesleki yeniden eğitim, daha ileriki yaşlarda iş bulmayı kolaylaştırmaktadır. Bu politika önlemleri, zamana ve ülkelere göre değişmektedir. 1990'lara kadar, birçok ülkede erken emeklilik teşvikleri uygulanmıştır. Ancak, sosyal güvenlik sistemlerinin finansal sürdürülebilirliği konusundaki tartışmalar sonrasında bu politikalarda değişikliğe gidilmiştir (Garcia vd., 2017: 71-72).

Yaşlı işçiler iş aramakta ve çoğunlukla diğer işçi kategorileri ile aynı işgücü piyasalarında işe alınmakta veya işten çıkarılmaktadır. Yaşlıların engelli işçiler gibi kendilerine özgü işgücü piyasaları bulması zordur. Piyasa ekonomisinin yasaları yaşlılar için de geçerlidir ve diğerleri gibi rekabetle karşı karşıyadır. Bazı faktörler yaşlı çalışanların işgücü piyasasındaki konumundaki farkı açıklamaktadır. Bu faktörler genel işgücü piyasası konjoktürü, ülkenin kalkınma seviyesi, ekonomik döngü, sosyal güvenlik ağının mevcudiyeti, işgücü piyasası kurumlarının etkinliği, eğitim ve sağlık faktörleri, kayıt dışı sektörün boyutu, iş hukuku ve diğerleridir (Samorodov, 1999: 8).

Nüfusun hızla yaşlanması ileriye dönük olarak işgücünü önemli ölçüde etkileyecektir. İşverenler, bir taraftan daha üretken yaşlı işçileri daha uzun süreli işgücü piyasasında tutmanın, diğer taraftan gençleri emekli olanların boşalttığı pozisyonlara çekmenin yollarını düşünmek durumunda kalacaktır. Yapılan bir araştırma özellikle Y kuşağının yeterince ilgi duymadığı mavi yakalı işlerde boşluklar olabileceğini göstermiştir (Sinclair, 2015: 14).

İşgücü Piyasasında Yaşlılar ve Aktif Yaşlanma: Avrupa Birliği ve Türkiye Değerlendirmesi

A. YAŞLILARIN İŞGÜCÜNE KATILMA ORANI

AB'de 55-64 yaş nüfusun işgücüne katılma oranı toplamda 13 puanlık bir artışla 2006'da %46,1'den 2016'da %59,1'e yükselmiştir. Aynı dönemde, sözkonusu yaş grubundaki işgücüne katılma oranı erkeklerde 10.8 puan ve kadınlarda 15.1 puan artış kaydetmiş ve cinsiyete göre açık kadınlar lehine kapanma eğilimine girerek 4.3 puan gerilemiştir. 55-64 yaş grubundaki nüfusun işgücüne katılma oranının toplamda en yüksek olduğu ülkeler İsveç (%79,8), Almanya (%71,3) ve Estonya (%70,8) iken, en düşük ülkeler Lüksemburg (%40,4), Slovenya (%41,2) ve Hırvatistan (%42,2) olmuştur. 55-64 yaş grubu erkeklerin işgücüne katılım oranlarının en yüksek olduğu ülkeler İsveç (%82,6), Hollanda (%78,2) ve Almanya (%76,9), buna karşılık en düşük olduğu ülkeler Slovenya (%47,1), Lüksemburg (%47,7) ve Hırvatistan (%50,7)'dir. Bu yaş grubundaki kadınlar arasında en yüksek işgücüne katılma oranı İsveç (%76,9), Estonya (%71,3) ve Finlandiya (%67,6)' da karşımıza çıkarırken, en düşük işgücüne katılma oranları Malta (%26,5), Lüksemburg (%32,9) ve Yunanistan (%33,6)'da görülmektedir. Türkiye'de ise yaşlıların işgücüne katılma oranı 10 yıllık dönemde 6.8 puanlık bir artış kaydederek 2006'da %28,8'den 2016'da %25,6'ya yükselmiştir. Yine aynı dönemde cinsiyete göre de hem erkekler de (%44,0'den %53'e) hem kadınlar da (%14,9'dan %18,6'ya) yaşlıların işgücüne katılma oranlarında artış kaydedilmiştir (Bakınız Tablo 2).

55-64 yaş arasındaki kişiler genç yaş gruplarına göre daha fazla işgücü piyasası dışında kalmaktadır. Bu durum özellikle kadınlar için geçerlidir ve 55-64 yaş grubundaki kadınların yarısı işgücü piyasası dışındadır (2015'te AB'deki kadınlar için %50,2, erkekler için %35). Erkeklerin işgücü piyasası dışında kalma oranları Slovenya'da (%53,6) ve Lüksemburg'da (%52,2) en yüksek iken, İsveç (%18,2) ve Almanya'da (%24,7) en düşüktür. Kadınlar açısından ise işgücü piyasası dışında kalma oranları, Malta'da (%77,4) ve Yunanistan'da (%70,5) en yüksek değerlerde, buna karşılık İsveç'te (%24,5) ve Estonya'da (%30,6) en düşük düzeylerde seyretmiştir. Emeklilik, bu yaş kategorisindeki erkekler tarafından işgücü piyasası dışında kalmada gösterilen en temel nedendir. Bu yaş grubundaki toplam erkek nüfusun %19,1'i emekliye ayrılmıştır. İkinci en yaygın neden hastalık veya engelli olmadır ve 55-64 yaş grubu erkek nüfusun %9,3'ü bu nedenle aktif değildir. AB' de bu yaş grubundaki kadınların işgücü piyasası dışında olma nedenlerinin başında %21,8 ile emeklilik gelmekte ve diğer nedenler olarak kişisel ya da aile sorumlulukları (%7,5) ve kendi hastalıkları ya da engelliliği (% 9,1) sıralanmaktadır. Bununla birlikte, erkeklerin aksine kadınların işgücü piyasası dışında kalma durumu üye ülkeler arasında daha az tutarlık göstermektedir (Eurostat, 2017).

İrfan USTA&Güven MURAT

Tablo 2: AB Üyesi Ülkelerde ve Türkiye’de 55-64 Yaş Grubu Nüfusun İşgücüne Katılma Oranları (2006-2016)

ÜLKE/ZAMA	2006			2008			2010			2012			2014			2016		
N	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T
AB	55,8	36,9	46,1	57,7	38,5	47,8	58,8	40,9	49,6	61,0	44,6	52,5	63,9	48,4	55,9	66,6	52,0	59,1
Avusturya	44,1	25,2	34,3	49,9	30,1	39,7	51,4	33,6	42,2	52,2	34,5	43,1	56,8	37,5	46,9	61,2	42,7	51,7
Belçika	42,7	24,6	33,6	44,4	27,9	36,1	47,6	30,9	39,2	47,9	34,9	41,4	51,3	39,0	45,1	53,6	42,8	48,1
Çek Cumhuriyeti	62,7	34,0	47,7	64,2	36,1	49,5	62,5	38,0	49,7	64,0	41,6	52,4	67,9	46,3	56,8	70,9	51,2	60,8
Danimarka	69,6	56,7	63,2	66,9	53,0	59,9	67,8	55,9	61,8	69,9	58,9	64,4	72,6	60,3	66,4	74,9	66,4	70,6
Estonya	61,1	60,4	60,7	67,9	62,2	64,7	64,3	64,3	64,3	65,0	65,0	65,0	69,1	66,5	67,6	70,2	71,3	70,8
Finlandiya	58,7	58,1	58,4	60,5	59,0	59,7	60,0	60,3	60,2	61,7	62,8	62,2	61,9	65,8	63,9	65,1	67,6	66,4
Fransa	42,7	37,6	40,1	42,4	37,3	39,8	45,0	39,5	42,2	50,8	44,3	47,4	53,1	48,6	50,7	56,0	51,5	53,7
Almanya	63,7	46,3	54,9	67,2	50,6	58,7	70,7	54,5	62,5	73,1	58,2	65,4	75,5	62,9	69,1	76,9	65,9	71,3
Yunanistan	61,1	28,0	44,2	61,0	28,7	44,4	60,2	31,1	45,2	55,2	30,0	42,1	53,4	29,9	41,1	57,3	33,6	44,9
Macaristan	43,0	27,7	34,5	39,8	26,6	32,6	42,2	31,7	36,5	45,4	34,5	39,5	53,2	37,4	44,6	62,4	43,5	52,1
İrlanda	68,2	40,6	54,6	69,0	42,5	55,9	65,2	45,4	55,4	64,6	45,7	55,1	68,3	48,1	58,1	71,5	50,9	61,1
İtalya	45,0	22,5	33,4	46,8	24,6	35,4	49,5	26,9	37,9	53,6	32,2	42,5	60,2	38,3	48,9	65,9	41,7	53,4
Letonya	64,3	52,1	57,3	68,2	59,2	63,0	58,5	55,7	56,9	63,2	60,8	61,8	63,7	61,7	62,6	69,4	66,1	67,6

İşgücü Piyasasında Yaşlılar ve Aktif Yaşlanma: Avrupa Birliği ve Türkiye Değerlendirmesi

Lüksemburg	38,9	28,5	33,6	39,7	30,3	35,1	48,8	32,0	40,6	48,3	35,2	41,9	52,1	36,5	44,5	47,7	32,9	40,4
Hollanda	58,8	36,7	47,8	65,7	41,3	53,5	67,6	44,9	56,3	71,6	51,3	61,5	76,5	54,3	65,4	78,2	58,5	68,4
Polonya	42,6	20,3	30,7	46,8	21,6	33,3	48,9	25,9	36,7	53,5	31,3	41,8	57,2	35,2	45,6	58,6	39,0	48,3
Portekiz	62,7	45,2	53,4	62,9	46,7	54,3	62,0	47,4	54,3	60,4	47,0	53,3	64,0	47,5	55,3	67,0	51,0	58,5
Slovakya	55,3	21,0	36,8	60,0	26,5	42,0	59,9	32,4	45,2	60,3	38,0	48,5	58,9	42,1	50,1	60,1	48,2	53,9
Slovenya	45,8	21,4	33,4	46,4	22,2	34,2	47,5	25,5	36,5	43,6	26,5	35,1	45,7	31,1	38,4	47,1	35,2	41,2
İspanya	63,3	31,2	46,8	64,7	34,2	49,1	63,7	38,4	50,7	63,6	43,9	53,5	64,3	46,9	55,4	67,0	51,7	59,2
İsveç	76,2	69,8	73,0	76,7	69,3	73,0	79,4	70,4	74,9	81,0	73,1	77,1	81,7	75,2	78,4	82,6	76,9	79,8
Birleşik Krallık	68,3	50,1	59,0	70,0	50,0	59,8	69,3	50,6	59,8	69,3	53,0	61,0	70,9	56,4	63,5	72,5	59,7	66,0
Litvanya	59,8	47,6	52,9	62,9	49,7	55,4	62,6	51,7	56,5	64,6	54,2	58,7	68,2	58,9	63,0	73,6	67,2	70,0
Bulgaristan	53,6	33,9	43,0	58,7	40,2	48,7	56,6	42,9	49,3	57,3	45,5	51,1	62,5	51,4	56,6	63,4	54,6	58,8
Hırvatistan	47,7	26,9	36,5	52,1	27,6	39,3	54,4	30,2	41,8	53,9	30,6	41,8	52,1	30,6	41,0	50,7	34,2	42,2
Kıbrıs	74,1	37,8	55,5	73,0	41,0	56,6	74,3	44,3	59,1	71,2	41,3	56,1	69,9	42,5	56,0	70,3	47,4	58,8
Malta	51,9	11,6	31,5	49,5	13,6	31,4	52,3	14,6	33,3	54,9	17,3	36,0	60,1	20,7	40,3	63,1	26,5	44,7
Romanya	52,0	34,8	42,8	55,1	34,7	44,2	52,3	33,1	42,1	53,6	33,7	43,0	55,4	35,0	44,6	55,1	34,4	44,2
Türkiye	44,0	14,9	28,8	43,8	15,0	28,9	46,1	17,3	31,4	49,1	18,3	33,4	49,3	17,9	33,4	53,0	18,6	35,6

Kaynak:

https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=LFS_SEXAGE_I_R

Ülkemizde ise 55-64 yaş grubu yaşlıların işgücü piyasası dışında kalma nedenlerine bakıldığında erkekler de emeklilik (%81,1) kadınlarda (%14,3) ailevi veya kişisel sorumluluklar (%73,6) ilk sırada yer almaktadır. Yaşlı erkeklerde emeklilik dışında işgücü piyasası dışında kalma nedenleri olarak hastalık veya engellilik (%12,6) ve iş olmadığını düşünme (%3,6) gelmektedir. Yaşlı kadınlarda ise ailevi veya kişisel sorumluluklar dışında işgücü piyasası dışında kalma nedenleri olarak da emeklilik (%14,3) ve hastalık veya engellilik (%10,3) yer almaktadır (<http://ec.europa.eu/eurostat/web/main/home>).

B. YAŞLILARIN İSTİHDAMI VE İŞSİZLİĞİ

AB'de 55-64 yaş grubu yaşlıların istihdam oranı sürekli artış göstermektedir. Nitekim AB'de 55-64 yaş grubundaki insanların istihdam oranı, 2006'da %43,3'den 2016'da %55,3'e ulaşmıştır. Bu yaş grubundaki istihdam artışı erkeklere göre kadınlarda daha yüksek olmuştur. 55-64 yaş grubu kadınların istihdamdaki payı 2006'da %34,7'den 2016'da %48,9'a yükselmiştir. Buna karşılık, bu yaş grubundaki erkeklerin istihdam oranı ise 2006'da %48,2, 2016'da %62,0'ye çıkmıştır. Sonuç olarak, AB'de 55-64 yaş grubu kadınların ve erkeklerin istihdam oranı arasındaki 2006'daki 17,8 puanlık fark 2016'da 13.1 puana kadar düşürülmüştür. 2016'da toplamda 16 AB üyesi ülkede (İzlanda, İsveç, Almanya, Danimarka, Estonya, Litvanya, Hollanda, Birleşik Krallık, Letonya, Finlandiya, Çek Cumhuriyeti, İrlanda, Bulgaristan, Portekiz, Kıbrıs' ve İtalya'da) 55-64 yaş arasındaki nüfusun yarısı ve daha fazlası istihdam edilmiştir. 2016 itibarıyla 55-64 yaş grubun en fazla istihdam edildiği ülkeler İzlanda (%84,6), İsveç (%75,5) ve Almanya (%68,6) olmuştur. Diğer taraftan, en düşük istihdam oranları Yunanistan'da (%36,3), Hırvatistan'da (%38,1), Slovenya'da (%38,5) ve Lüksemburg'da (%39,6) kaydedilmiştir (Bakınız Tablo 3). 2015'e kıyasla, Hırvatistan dışındaki tüm AB ülkelerinde 2016'da 55-64 yaş arasındaki kişilerin istihdam oranı artmıştır (Eurostat Press Office, 25 April 2017).

İşgücü Piyasasında Yaşlılar ve Aktif Yaşlanma: Avrupa Birliği ve Türkiye Değerlendirmesi

ÜLKE /ZAMAN	2006			2008			2010			2012			2014			2015			2016		
	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T
AB	52,5	34,7	43,3	54,8	36,7	45,5	54,5	38,5	46,2	56,2	41,7	48,7	58,8	45,2	51,8	60,2	46,9	53,3	62	48,9	55,3
Belçika	40,9	23,2	32	42,8	26,3	34,5	45,6	29,2	37,3	46	33,1	39,5	48,4	37	42,7	48,9	39,3	44	50,7	40,2	45,4
Bulgaristan	49,5	31,1	39,6	55,8	37,7	46	51,3	39,2	44,9	50,8	41,3	45,7	54,5	46	50	56,8	49,5	53	58,3	51	54,5
Çek Cumhuriyeti	59,5	32,1	45,2	61,9	34,4	47,6	58,4	35,5	46,5	60,3	39	49,3	64,8	43,8	54	65,5	45,9	55,5	68,2	49,3	58,5
Danimarka	67,1	54,3	60,7	65,2	51,5	58,4	63,3	53,6	58,4	65,9	55,8	60,8	68,9	57,6	63,2	69,8	59,6	64,7	71,9	63,6	67,8
Almanya	56,1	40,3	48,1	61,7	46	53,7	65,2	50,7	57,8	68,6	54,9	61,6	71,4	60	65,6	71,3	61,2	66,2	73,7	63,5	68,6
Estonya	57,3	59,3	58,4	64,7	60,5	62,3	51,9	55,3	53,8	59,2	61,5	60,5	65,1	63,1	64	63,1	65,7	64,5	63,7	66,5	65,2
İrlanda	66,9	39	53,1	66,4	41,2	53,9	58,2	42,1	50,2	55,8	42,7	49,3	61,4	44,7	53	64,9	46,4	55,6	65,7	48,9	57,2
Yunanistan	59,2	26,6	42,5	59,2	27,5	43	56,5	29,1	42,4	47,7	26,1	36,5	44	25	34	44,9	24,7	34,3	46,2	27,2	36,3
İspanya	60,2	28,9	44,1	60,5	31,2	45,5	54,5	33,1	43,5	52,1	36	43,9	51,2	37,8	44,3	54	40,2	46,9	55,7	42,8	49,1
Fransa	40,5	35,8	38,1	40,6	35,9	38,2	42,3	37,3	39,7	47,5	41,6	44,5	48,9	45,3	47	50,8	47	48,8	51,6	48,3	49,9
Hırvatistan	44,6	25,1	34,1	48,9	26,4	37,1	50,5	28,5	39,1	48	27,7	37,5	45,8	27,3	36,2	48,2	30,7	39,2	45,1	31,6	38,1
İtalya	43,7	21,8	32,4	45,3	23,9	34,3	47,6	26,1	36,5	50,4	30,8	40,3	56,5	36,6	46,2	59,3	37,9	48,2	61,7	39,7	50,3
Kıbrıs	71,6	36,6	53,6	70,9	39,4	54,8	70,5	42,5	56,3	63,5	38,2	50,7	57,1	36,9	46,9	57,8	39,5	48,5	60,9	43,3	52
Letonya	59,3	49,2	53,4	62,8	56,3	59,1	46,9	48,4	47,8	53,2	52,5	52,8	56,3	56,4	56,4	60,1	58,9	59,4	61,3	61,4	61,4
Litvanya	55,5	45,2	49,7	60,2	47,4	53	52,1	45,5	48,3	55,9	48,5	51,7	58,8	54,3	56,2	62,4	58,8	60,4	66,8	62,8	64,6
Lüksemburg	38,7	27,8	33,2	38,7	29,3	34,1	47,7	31,3	39,6	47,4	34,3	41	49,8	35	42,5	43	33,7	38,4	46,4	32,4	39,6
Macaristan	41,2	26,6	33,2	37,7	25,3	30,9	38,6	29,4	33,6	41,4	31,7	36,1	49,6	35,2	41,7	54,4	37,7	45,3	59,7	41,5	49,8
Malta	50,6	11,2	30,7	47,9	12,7	30,1	50	14,1	31,9	53,1	16,3	34,7	55,7	19,9	37,8	58,8	21,9	40,3	61,7	26,3	44
Hollanda	58	37,2	47,7	63,7	42,2	53	64,5	42,8	53,7	66,9	48,3	57,6	69,4	50,4	59,9	71,1	52,4	61,7	72,8	54,2	63,5
Avusturya	41,9	24,5	33	48,9	29,3	38,8	49,9	33	41,2	50,2	33,5	41,6	54,3	36,4	45,1	54,1	38,8	46,3	57,6	41,1	49,2
Polonya	38,4	19	28,1	44,1	20,7	31,6	45,2	24,2	34,1	49,3	29,2	38,7	53,1	32,9	42,5	54,2	35,5	44,3	55,7	37,6	46,2
Portekiz	58,2	42,8	50,1	58,3	44	50,7	55,8	43,8	49,5	51,6	42	46,5	54,3	42,1	47,8	56	44,5	49,9	58,5	46,3	52,1
Romanya	50	34,5	41,7	53	34,4	43,1	49,9	32,6	40,7	51,2	33,1	41,6	53,2	34,2	43,1	51,2	32,1	41,1	53	33,6	42,8
Slovenya	44,5	21	32,6	44,7	21,1	32,8	45,5	24,5	35	40,7	25	32,9	41,8	29	35,4	42,6	30,5	36,6	43,6	33,4	38,5
Slovakya	49,8	18,9	33,1	56,7	24,2	39,2	54	28,7	40,5	53,6	33,6	43,1	53,1	37,2	44,8	53,6	41	47	55,1	43,5	49
Finlandiya	54,8	54,3	54,5	57,1	55,8	56,5	55,6	56,9	56,2	56,6	59,7	58,2	56,8	61,4	59,1	57,4	62,5	60	59,8	63	61,4
İsvec	72,3	66,9	69,6	73,4	66,7	70,1	74	66,9	70,4	76,3	69,6	73	76,5	71,5	74	76,8	72,1	74,5	77,5	73,5	75,5
Birleşik Krallık	65,9	49	57,3	67,2	49	58	65,1	49,5	57,2	65,4	51	58,1	67,8	54,4	61	68,6	56	62,2	69,6	57,4	63,4
Türkiye	41,6	14,8	27,7	41	14,8	27,5	42,7	17,1	29,6	46,3	18	31,9	45,6	17,5	31,4	46,3	17,7	31,8	49,2	18,1	33,4

Tablo 3 AB Ülkelerinde ve Türkiye’de Yaşlı Nüfusun (55-64 Yaş Grubu) İstihdamı (2006-2016, %)

Kaynak: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>, (24.07.2017).

İşgücü Piyasasında Yaşlılar ve Aktif Yaşlanma: Avrupa Birliği ve Türkiye Değerlendirmesi

Tablo 3'deki veriler ışığında 2006-2016 döneminde 55-64 yaş grubundaki yaşlıların istihdamına cinsiyet itibarıyla bakıldığında, anılan yaş grubunda en fazla erkek istihdamı İzlanda'da (%89,7), İsveç'te (%77,5) ve Almanya'da (%73,7) ve en düşük erkek istihdamı Slovenya'da (%43,6), Yunanistan'da (%45,1) ve Hırvatistan'da (%46,2) gerçekleşmiştir. 55-64 yaş grubu kadınların en fazla istihdam edildiği ülkeler İzlanda (%79,4), İsveç (%73,5) ve Estonya (%66,6) iken, Malta (%26,3), Makedonya (%26,6) ve Yunanistan (%27,2) en az istihdam edildiği AB ülkeleri olmuştur.

Yine Tablo 3'deki veriler analiz edildiğinde ülkemizde de AB ortalaması altında kalsa da 55-64 yaş grubu nüfusun istihdamında 2006-2016 döneminde artış kaydedilmiştir. 55-64 yaş grubunun istihdamdaki payı bu dönemde toplamda %27,7'den %33,4'e, erkeklerde %41,6'dan %49,2'ye ve kadınlarda %14,8'den %18,1'e çıkmıştır. TÜİK tarafından yayınlanan hanehalkı işgücü araştırması sonuçlarına göre, 2015'de yaşlı nüfusun %72,8'inin tarım sektöründe, %20,4'ünün ise hizmet sektöründe yer aldığı görülmektedir (www.tuik.gov.tr/PdfGetir.do?id=24644)

AB genelinde yaşlılar arasında işsizlik oranı 2006-2016 döneminde toplamda %0,3 ve erkeklerde %0,7 artarken kadınlarda -%0,2 azalmıştır. Üye ülkeler arasında yaşlıların işgücüne katılma ve istihdam oranlarında gözlemlenen heterojen manzara işsizlik oranlarında da karşımıza çıkmaktadır. AB ülkelerinden Almanya, Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Lüksemburg'da toplamda, erkeklerde ve kadınlarda yaşlılar arasında işsizlik oranları düşme eğilimi göstermektedir. Bunun yanı sıra, erkeklerde Slovakya'da ve kadınlarda Bulgaristan'da yaşlı işsizlik oranlarında düşüşler kaydedilmiştir. Diğer AB ülkelerinde ise toplamda, erkeklerde ve kadınlarda yaşlı işsizlik oranında artışlar yaşanmıştır. En yüksek artışlar toplamda (%15,5), erkeklerde (%16,2) ve kadınlarda (%14) Yunanistan'da karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'de toplamda yaşlı işsizlik oranı %1,9'dur. Ayrıca ülkemizde yaşlı kadınların (%2) işsizlik oranı yaşlı erkeklerin (%1,8) işsizlik oranından yüksektir. Yaşlı işsizliği konusunda üzerinde durulması gereken bir başka boyut işsizliğin süresidir. 2016'da AB'de yaşlı işsizlerin %62'si uzun süreli işsizdir. Erkeklerde bu oran %63,4 iken kadınlarda %59,9'dur (<http://ec.europa.eu/eurostat/web/main/home>).

Göstergeler, 55 ve üzeri yaş grubunda yer alanların sosyo-ekonomik krizden şiddetli bir şekilde etkilendiğini ve bu etkinin işsizlik ve uzun süreli işsizlikteki artışta kendisini hissettirdiğini göstermektedir. Literatürde yaşlı insanların işgücü piyasasına girişine engel teşkil eden birçok durum vardır. Bu durumlar yaşlı işçilerin (a) yeni becerileri öğrenmede daha az motive oldukları (b) fiziksel aktivite ve zihinsel olarak işlerinin taleplerine daha az cevap verdikleri ve (c) sahip oldukları düşük niteliklerin

İşgücü Piyasasında Yaşlılar ve Aktif Yaşlanma: Avrupa Birliği ve Türkiye Değerlendirmesi

kariyer yapmalarını veya iş elde etmelerini engellediği şeklinde dile getirilmektedir (Mirjana, 2013: 150).

Çoğu AB ülkesinde çok sayıda yaşlı işçi işgücü piyasasında istihdamdan dışlanmakta ve nispeten düşük statüye sahip olma eğilimi göstermektedir. Ayrıca, iş alma ve eğitim konusunda ayrımcılığa maruz kalmakta ve orantısız bir şekilde uzun dönemli işsizler arasında yer almaktadır (Walker ve Maltby, 2012: 119)

İşverenlerin deneyim ve istikrar anlamında değil, zihinsel ve fiziksel yıpranmanın yanı sıra esneklik ve heyecan eksikliği açılarından yaşı değerlendirmeye devam etmesi yaşlılara ilişkin olumsuz yaş klişelerinin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Yaşlı işçiler bu olumsuz yaş klişelerini yıkmak amacıyla bilgi, beceri ve yeteneklerini mevcut ve güncel tutmak, yüksek seviyede verimlilik, esneklik ve uyum sağlamak için sorumluluk kabul etmek durumundadır (Butler ve Berret, 2011: 5)

Yaş ayrımcılığı, sinsî, yaygın ve çalışma hayatının birçok yönünde karşımıza çıkan bir durumdur. Yaşlı insanlar neredeyse toplumun her alanında olduğu gibi, işgücü piyasasında, işsizlik halinde de sosyal sigorta sisteminde ayrımcılıkla karşılaşmaktadır. Son çalışmalar, İngiltere'de yöneticilerin yaşlı çalışanlara karşı olumsuz bir önyargıya sahip olabileceğini göstermektedir (Redman ve Snape, 2006: 167). Dahası, yaş ayrımcılığı iddiasında bulunan yaşlı işçiler genellikle bunun uygun bir bahane olarak kullanıldığı suçlamasında bulunmaktadır (Walker ve Maltby, 2012: 120). Avrupa Komisyonu tarafından 2009'da özel olarak yaş ayrımcılığı konusunu ele alan Eurobarometer sonuçlarına göre altı ülke (Türkiye, İrlanda Lüksemburg, Malta ve Almanya) hariç tüm AB ülkelerinde araştırmaya katılanların çoğunluğu yaş ayrımcılığının yaygın olduğunu ifade etmektedir. Gerçekten, 30 ülkenin 22'sinde bu görüş, mutlak çoğunlukla dile getirilmektedir. Yaş ayrımcılığında Macarlar (%79) listenin başında gelirken, bu ülke vatandaşlarını Çek Cumhuriyeti (% 74), Fransa (% 68), Letonya (% 67) ve Hollanda (% 66) vatandaşları izlemektedir (European Commission, 2009: 71).

AKTİF YAŞLANMA

“Yaşlanma iyi” kavramını kısa ve öz biçimde açıklamak için kullanılan kavramlar arasında küresel bir çeşitlilik vardır. Bunlar, “başarılı yaşlanma”, “aktif yaşlanma”, “sağlıklı yaşlanma”, “pozitif yaşlanma”, “üretken yaşlanma” ve “yetkin yaşlanma” şeklinde sayılabilir. Bu kavramların her biri, yaşlanmanın kazanımlarına ve potansiyeline farklı yaklaşımlar getirmektedir. Son yıllarda bu konuda en yaygın

kullanılan kavramlar, ABD'de “başarılı yaşlanma” ve Avrupa'da “aktif yaşlanma” olmuştur (Foster ve Walker, 2015: 84).

Aktif yaşlanma fikri ilk kez Haziran 1997'deki G8 Denver Zirvesinde gündeme getirilmiştir. Zirve'de Devlet ve Hükümet Başkanları esnek ve yarı zamanlı istihdama yönelik engelleri azaltarak aktif yaşlanmayı nasıl teşvik edebileceklerini tartışmışlardır. Ayrıca, bu bağlamda çalışma hayatından emekliliğe geçiş ve yaşam boyu öğrenmeyi teşvik yollarını da ele almıştır (Auer ve Fortuny, 2000).

Aktif yaşlanma, yaş ilerledikçe yaşam kalitesini yükseltmek için sağlık, katılım ve güvenlik fırsatlarını en iyi duruma getirme sürecidir. Aktif yaşlanma bireylerin, hayat boyunca fiziksel, sosyal ve zihinsel olgunluk potansiyellerini fark edebilmelerini ve yardıma ihtiyaç duyduklarında onlara yeterli koruma, güvenlik ve bakım sağlayarak ihtiyaçlarına, arzularına ve kapasitelerine göre topluma katılmalarını sağlamaktadır (WHO, 2002:12).

Aktif yaşlanma, bireylerin, ailelerin ve ulusların etrafındaki çeşitli belirleyicilere bağlıdır. Aktif yaşlanmanın belirleyicilerini ekonomik belirleyiciler, sosyal belirleyiciler, sağlık ve sosyal hizmetler, fiziki çevre, davranışsal belirleyiciler ve kişisel belirleyiciler başlıkları altında toplamak mümkündür. Sağlık ve sosyal hizmetlerle ilgili belirleyiciler sağlığın iyileştirilmesi ve hastalığın önlenmesini, tedavi hizmetlerini, uzun dönemli bakımı ve akıl sağlığı hizmetlerini kapsamaktadır. Davranışsal belirleyiciler tütün kullanımı, fiziksel aktivite, sağlıklı beslenme, ağız sağlığı, alkol, ilaçlar, yanlış tıbbi uygulama/hekim hatası sonucu ortaya çıkan hastalık ve tedaviye cevap vermeyi içermektedir. Biyolojik bünye ve genetik yapı ile psikolojik faktörler aktif yaşlanmada karşımıza çıkan kişisel belirleyicilerdir. Fiziksel çevrede ise fiziksel ortamlar, güvenli konut, yüksekte düşmeler, içilebilir su, temiz hava ve güvenli gıdalar belirleyici olarak rol oynamaktadır. Sosyal çevrede belirleyici rol oynayan unsurlar ise sosyal destek, şiddet ve suiistimal, eğitim ve okur yazarlıktır. Aktif yaşlanmada belirleyici rol oynayan ekonomik faktörler de gelir, sosyal koruma ve iştir (Constança vd., 2012: 2). Yukarıda sıralanan faktörler kültür ve cinsiyete göre farklı belirleyici roller oynamaktadır .

Ekonomik çevrenin üç yönü gelir, çalışma ve sosyal koruma aktif yaşlanma üzerinde özellikle önemli bir etkiye sahiptir. Dünyanın her yerinde daha fazla insan, hayatlarının başında insana yaraşır iş fırsatlarından yararlanırsa, yaşlılıkta işgücüne katılabilir. Dünyanın her yerinde, yaşlı insanların formel çalışmada, informel çalışmada, evde ve gönüllü mesleklerdeki ücretsiz faaliyetlerde yaptıkları ve

İşgücü Piyasasında Yaşlılar ve Aktif Yaşlanma: Avrupa Birliği ve Türkiye Değerlendirmesi

yapabilecekleri aktif ve üretken katkıyı destekleme ihtiyacının arttığı kabul edilmektedir. Gelişmiş ülkelerde bile, yaşlıları daha uzun süre çalışmaya teşvik etmenin potansiyel kazanımı tam olarak gerçekleştirilememektedir. Ancak işsizlik oranı yüksek olduğunda, genç insanlar için iş yaratmanın bir yolu olarak yaşlı çalışan sayısını azaltma eğilimi sıklıkla karşımıza çıkan bir durumdur. Bununla birlikte, yaşanan deneyim, işsizler için yeni istihdam fırsatları oluşturmada erken emeklilik mekanizmasını kullanmanın etkili bir çözüm olmadığını göstermiştir (Rudawska, 2010: 20).

AKTİF YAŞLANMAYA İLİŞKİN EYLEM PLANLARI

Yaşlanmaya başlayan bir nüfus, tüm toplumlar için sosyo-ekonomik ve tıbbi bir tehdit oluşturmaktadır. Yaşlı insanların toplumla bütünleştirilmesini sağlamak ve etkinleştirmek için küresel ve ulusal yönergeler ve ilkeler ortaya konulmaktadır. Bu başlık altında küresel bağlamda aktif yaşlanma politikalarına öncülük eden Birleşmiş Milletler bölgesel düzeyde Avrupa Birliği ve ülke düzeyinde de Türkiye’de aktif yaşlanma konusunda kabul edilen ve uygulama için yol gösterici olan eylem planlarına değinilmektedir

Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu, yaşlanmanın beraberinde getirdiği zorlukların üstesinden gelmek için 8-12 Nisan 2002 tarihleri arasında İkinci Dünya Yaşlılık Konferansı'nın İspanya'nın Madrid şehrinde toplanmasını kararlaştırmıştır. Bu bağlamda 12 Nisan 2002 tarihinde uluslararası bir Eylem Planı kabul edilmiştir. Kabul edilen Eylem Planının (i) yaşlı insanlar ve gelişimleri, (ii) ileriki yıllarda sağlıklarının ve refahının geliştirilmesi ve (iii) yararlı ve destekleyici bir ortamın garantisi edilmesi şeklinde üç sağlam temel üzerine kurulması taahhüt edilmektedir (United Nations, 2002). BM'nin yaşlı bakımı ilkeleri bağımsızlık, katılım, bakım, kişisel tatmin ve haysiyet şeklinde sıralanmaktadır Eylem Planı'nda hedefler, tedbirler ve talepler 117 noktada listelenmiştir. Uluslararası ağda değişim, istişare ve destek sözcüklerine özel vurgu yapılmıştır. BM Sosyal Kalkınma Komisyonu, eylem planlarının ulusal ve uluslararası düzeyde yürütülmesini sağlamak için bu İlkeleri uygulamaktan ve takip etmekten sorumlu tutulmuştur (Linköping ve City-Aspen, 2002: 6).

1992'de Maastricht'te yürürlüğe giren AB Antlaşması, ekonomik büyüme, istihdam ve refah arasındaki bağlantıları vurgulamaktadır. Antlaşmada sosyal politika ve sosyal koruma, ekonomik büyümeyi nitelikte olarak görülmektedir. Sosyal politika üye Devletlerin temel bir sorumluluğudur. AB, asgari standartları ve asgari hakları

belirlemektedir. Bu açıdan Avrupa Sosyal Şartı (ASŞ), temel ekonomik, sosyal ve kültürel haklar konusunda bir fikir birliğini temsil etmektedir.

Yaşlanma, ilk kez ulusal politikaların yaşlanma üzerindeki etkisini incelemek için bir "gözlemevi"nin kurulduğu, 1990'ların başında merkezi bir Avrupa politikası sorunu olarak ortaya çıkmıştır. Yaşlanma üzerine yeni aktif ve katılımcı bir söylemin kilit unsurlarının bu seviyedeki ilk ilanı 1993'te Avrupa Yaşlılar Yılı'na kadar götürülmektedir. Bu yılda fırsat eşitliği tedbirleri aracılığıyla yaşlıların değeri ve topluma kazandırılması söylemlerine vurgu yapılmıştır. BM tarafından 1999 yılının Dünya Yaşlılar Yılı kabul edilmesi çalışma hayatında erken ayrılma kültürünü tersine çevirmele karşı karşıya kalan Avrupa'da aktif yaşlandırma girişimlerinin gelişiminde önemli bir adım olmuştur. Aktif yaşlandırma stratejisi ve istihdam stratejisi, özellikle yaşlanan nüfus ve öngörülen emeklilik maliyeti artışları göz önüne alındığında, istihdam düzeylerini yükseltme ihtiyacı ile uyumlu bir strateji olarak kabul görmüştür (Foster ve Walker, 2015: 86).

ASŞ genel anlamda AB vatandaşlarının haklarını tanımlamaktadır. Bu hakların uygulanması Üye Devletler tarafından yürütülmektedir. Şart'da, devletler sosyal koruma hakkını (diğer bir ifadeyle, sağlığın korunması hakkı, sosyal güvenlik hakkı, sosyal yardım hakkı ve sosyal hizmetler) garanti altına almaktadır. Avrupa Sosyal Şartı yaşlılar için alınması gereken özel tedbirleri listelemektedir. 1996'da gözden geçirilmiş Şart'ın 23. maddesinde yaşlıların sosyal korunma haklarına ilişkin hükümlere yer verilmiştir. Bu madde hükmüne göre yaşlıların sosyal korunma hakkını etkili bir biçimde kullanmalarını sağlamak amacıyla, doğrudan ya da kamusal veya özel örgütlerle işbirliği yaparak, özellikle yaşlılara (i) iyi bir yaşam sürmeleri ve kamusal, sosyal ve kültürel yaşama etkin olarak katılmalarına imkan sağlayan yeterli kaynakların sunulması ve (ii) yaşlılar için mevcut hizmetler ve kolaylıklar ve yaşlıların bunlardan yararlanma imkanları konusunda bilgi sağlamak yoluyla, yaşlıların olabildiğince uzun bir süre toplumun bütün haklara sahip üyesi olarak kalabilmelerine imkan tanınması hükme bağlanmaktadır. Bunun yanısıra, yaşlılar için ihtiyaçlarına ve sağlık durumlarına uygun konutlar ya da konutlarının buna uygun hale getirilmesi için yeterli destek sağlanması (ii) durumlarının gerektirdiği sağlık bakım ve hizmetleri yoluyla yaşlıların kendi yaşam biçimlerini özgürce seçmelerine ve alıştıkları çevrede yaşamlarını istedikleri ve sürdürebildikleri sürece bağımsız olarak devam ettirebilmelerinin sağlanmasına vurgu yapılmaktadır (Council of Europe, 1996).

İşgücü Piyasasında Yaşlılar ve Aktif Yaşlanma: Avrupa Birliği ve Türkiye Değerlendirmesi

2012'de Madrid'de gerçekleştirilen BM Avrupa Ekonomik Komisyonu tarafından kabul edilen Madrid Uluslararası Eylem Planı AB'de aktif yaşlanma alanında en üst politik seviyede farkındalık ve öncelik oluşturma girişimine katkıda bulunmuştur (UNECE, 2012: 1). "Her Yaştan Avrupa'ya Doğru" (Towards a Europe for all Ages) politika belgesi Avrupa'da nüfus yaşlanmasının dört önemli zorluğu beraberinde getireceğini tespit etmiştir. Bu zorluklar (i) çalışma çağındaki nüfusun göreceli olarak gerilemesi ve yaşlanma, (ii) emekli sayısındaki artışın ve çalışma çağı nüfusundaki azalmanın emeklilik sistemlerine ve kamu maliyesine getireceği yükler, (iii) giderek artan yaşlı ve tıbbi bakım ihtiyacı ve (iv) kaynaklar ve ihtiyaçlar bakımından yaşlı insanlar arasında artan farklılaşmadır. Sözkonusu politika belgesinde bu zorlukların üstesinden gelmek amacıyla yaşlı istihdamının arttırılması, sosyal koruma politikalarının uygulamaya konulması, sağlık politikaları ve yaşlılık bakımı ile ilgili araştırmaların desteklenmesi ve ayırımcılığı ve sosyal dışlanmayı önleyici uygulamaların hayata geçirilmesi gerekliliği vurgulanmıştır (European Commission, 1999: 4-5).

AB dokümanlarında temel aktif yaşlanma uygulamaları yaşam boyu öğrenmeyi, daha uzun çalışmayı, daha geç ve aşamalı emekliliği, emeklilikten sonra aktif olmayı, kapasite arttırmayı cazip hale getireci ve sağlığı destekleyici faaliyetler içermektedir. Bu tür uygulamalar, bireysel düzeyde ortalama yaşam kalitesini yükseltmeyi ve aynı zamanda toplumsal düzeyde daha büyük büyümeye, daha düşük bağımlılık yüklerine ve emeklilik ve sağlıkta önemli maliyet tasarruflarına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle, bu uygulamalar her yaştan insan için kazan-kazan stratejilerini temsil etmektedir (CEC, 2002: 6).

Aktif işgücü piyasasına katılım, yaşlı işçilerin pozitif imajlarını ve ayırımcılığı önleyici politikaları teşvik etmenin yanısıra sürekli eğitim ve öğretim yoluyla tüm nesillerin ihtiyaçlarıyla uyumlu bir çalışma ortamı oluşturularak ve esnek emeklilik düzenlemeleri hayata geçirilerek desteklenebilir. Avrupa Konseyi 2012 Avrupa Yaşlılar yılında üye ülkelere aktif yaşlanma ve kuşaklar arasında dayanışma için yol gösterici bir dizi ilkeler belirlemiştir. Bu ilkeler istihdam, topluma katılım ve bağımsız yaşam başlıkları altında toplanmıştır (Council Of The European Union, 2012: 8-11).

Ülkemizde de aktif yaşlanmaya ilişkin politikalar 2011'de kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının sorumluluğundadır. Bakanlığın Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun Hükmündeki Kararname (KHK)'nin 2/d maddesinde "engellilerin ve yaşlıların her türlü engel, ihmâl ve dışlanmaya karşı toplumsal hayata ayırımcılığa uğramadan ve etkin biçimde katılmalarını sağlamak üzere; ulusal politika ve

stratejilerin belirlenmesini koordine etmek, engellilere ve yaşlılara yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak” Bakanlığın görevleri arasında sıralanmıştır. Ayrıca Bakanlık bünyesinde Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Adı geçen KHK'nin 10.maddesinde de bu Müdürlüğün görevleri (a) yaşlılara yönelik sosyal hizmetlere ilişkin olarak ulusal düzeyde politika ve stratejilerin belirlenmesi çalışmalarını koordine etmek, belirlenen politika ve stratejileri uygulamak, uygulanmasını izlemek ve değerlendirmek, (b) yaşlılara sunulan sosyal hizmet modellerini geliştirmek (c) yaşlıların ve bakıma muhtaç engellilerin, yaşamlarını evlerinden ve sosyal çevrelerinden ayrılmadan sürdürebilecekleri sosyal desteklerin verilmesi için gerekli mekanizmaları kurmak, var olanları standardize etmek, uygulamaları takip etmek ve denetlemek (d) yaşlıların toplumla bütünleşmesine, statü ve rollerinin yeniden kazanımına, işlevlerinin artırılmasına, boş zamanlarının etkili bir biçimde değerlendirilmesine ilişkin mekanizmalar oluşturmak şeklinde sıralanmıştır.

Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü KHK'da kendisine verilen görev doğrultusunda çalışmalarını yönlendirmek amacıyla 2013'de Türkiye'de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı Uygulama Programı'nı hazırlamıştır. Program yaşlılar ve kalkınma, yaşlılıkta sağlık ve refahın sağlanması ve imkanlar sunan destekleyici ortamların sağlanması şeklinde üç temel eksene oturtulmuştur.

Yaşlılar ve kalkınma ekseninde yaşlıların karar verme süreçlerinin bütün aşamalarına katılımının sağlanması; çalışmak isteyen bütün yaşlılar için istihdam fırsatlarının oluşturulması; kırsal kesimde yaşam koşullarının ve alt yapının iyileştirilmesi ve yaşlılarda yoksulluğun azaltılması hedeflenmiştir. Yaşlılıkta sağlık ve refahın sağlanması ekseninde yaşlılık döneminde, hastalık ve bağımlı kalma riskini artıran faktörlerin birikmiş etkilerinin azaltılması; bütün yaşlılar için gıda maddelerine ulaşımın ve yeterli beslenmenin sağlanması; yaşlıların ihtiyaçlarının karşılanması için bakım hizmetlerinde sürdürülebilirliğin sağlanması ve yaşlıların ihtiyaçları konusunda sağlık çalışanlarının ve bakım veren diğer bireylerin bilgilendirilmesi ile eğitim imkânlarının sunulması hedeflerine yer verilmiştir. Üçüncü ve son eksen imkanlar sunan destekleyici ortamların sağlanması başlığı altında ise, yaşlılar için ekonomik olarak karşılanabilir konut imkanları ve bireysel tercihler de göz önüne alınarak toplum içinde “kendi ortamlarında yaşlanmasının” teşvik edilmesi; yeti yetersizliği olanlar başta olmak üzere yaşlıların gereksinimleri göz önüne alınarak bağımsız

İşgücü Piyasasında Yaşlılar ve Aktif Yaşlanma: Avrupa Birliği ve Türkiye Değerlendirmesi

yaşamının desteklenmesi için ev ve çevresel tasarımların geliştirilmesi; yaşlılara verilen hizmetlerin sürekliliğinin sağlanması ve bakım hizmeti verenlerin desteklenmesi; yaşlılara karşı her türlü ihmal, istismar ve şiddetin ortadan kaldırılması; yaşlı istismarını önlemeye yönelik destek ve danışmanlık hizmetlerinin sağlanması ile yaşlının otorite, bilge, üretken özelliklerinin ve diğer önemli katkılarının toplum tarafından tanınmasının sağlanması hedeflerine ulaşılması öngörülmüştür. Program'da bu sıralanan hedeflere ulaşmak için hayata geçirilecek eylemler, eylemlerin gerçekleştirilmesi ve koordinasyonu işlerini düzenlemek üzere sorumlu ve ilgili kurum ve kuruluşlar belirlenmiştir. Ayrıca Programda hedeflerin gerçekleştirilme sürelerine de yer verilmiştir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2013:24-31).

SONUÇ

Gerek AB'de gerekse Türkiye'de yaşlıların toplam nüfustaki paylarında ve çalışma çağı nüfusundaki azalmadan dolayı yaşlı bağımlılık oranlarında artış kaydedilmektedir. AB'de yaşlıların işgücüne katılma oranının arttığı, bu artışın kadınlarda erkeklere göre fazla olduğu ve böylece cinsiyete göre açıkta daralma olduğu gözlenmektedir. Türkiye'de ise, yaşlıların işgücüne katılma oranında artış görülmekle birlikte hem erkeklerde hem de kadınlarda sözkonusu oran AB ortalamasının altındadır. Yaşlıların işgücü piyasası dışında kalmasının nedenleri arasında ilk sırada emeklilik gelmektedir. İşgücüne katılma oranında olduğu gibi, AB ve Türkiye'de yaşlıların istihdamında erkeklerde ve kadınlarda 2006-2016 döneminde artış görülmüştür. Ülkemizde yaşlı istihdamında kaydedilen artışlar AB ortalamasının altında seyretmiştir. Yaşlıların işsizlik oranı toplamda AB'de erkeklerde artmış, kadınlarda ise az da olsa azalmıştır. Ayrıca, yaşlı işsizliğinde işsizlik süresinin uzaması üzerinde durulması gereken bir diğer konudur. Ülkemizde de yaşlı kadınlar yaşlı erkeklere göre işsizlikten daha fazla etkilenmektedir.

Yaşlıların işgücü piyasasına girişte karşılaştığı engellerin başında yaşa dayalı ayrımcılık gelmektedir. Avrupa Komisyonu tarafından gerçekleştirilen bir ankette ankete katılanlar tarafından AB ülkelerinin büyük bölümünde yaşa dayalı ayrımcılık uygulamalarına rastlanıldığı buna karşılık Türkiye'de bu tür bir durumla karşılaşılmadığı ifade edilmiştir.

Yapılan çalışmada yaşlıların işgücü piyasasında aktif şekilde yer alması, toplumla bütünleştirilmesi ve ülkelerinin refah düzeyine katkıda bulunması gibi temel dinamiklere oturtulan eylem planlarının AB ve Türkiye'de uygulamaya konulduğu gözlenmiştir. Avrupa Konseyi 2012 Avrupa Yaşlılar yılında AB üyesi ülkeler için

istihdam, topluma katılım ve bağımsız yaşam alanlarında aktif yaşlanma ve kuşaklar arasında dayanışma açısından yol gösterici bir dizi ilke belirlemiştir. Ülkemizde ise 2013'de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Türkiye'de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı Uygulama Programını yayınlamıştır. Eylem Planı yaşlılar ve kalkınma, yaşlılıkta sağlık ve refahın sağlanması ve imkanlar sunan destekleyici ortamların sağlanması üç temel eksene oturtulmuştur. Ayrıca, her temel eksen için ulaşılmak istenen hedefler sıralanmıştır.

Bu çalışma AB ve Türkiye'de nüfusun demografik yapısındaki değişimi, yaşlıların (55-64 yaş grubu) işgücü piyasasında işgücüne katılma, istihdam ve işsizlik açısından mevcut durumunu ve yaşlıların yaşadıkları ülkelerin refahına katkı yapması için öngörülen eylem planlarının ana hatlarını ortaya koymaktadır. Bu konuda gelecekte yapılacak çalışmalarda ayrı ayrı AB ve Türkiye açısından bu eylem planlarında belirlenen hedeflere ulaşıp ulaşılmadığı ortaya konulabilir. Ayrıca aktif yaşlanma politikaları uygulamaları açısından en başarılı ülke uygulamaları açısından ülkemizdeki politika ve uygulamalar karşılaştırmalı bir analize tabi tutulabilir.

KAYNAKÇA

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2013), Türkiye'de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı Uygulama Programı, Ankara.
- Auer, P. Ve Fortuny, M. (2000), Ageing of the Labour Force in OECD Countries: Economic and Social Consequences, Employment Paper 2000/2 International Labour Office Geneva.
- Bloom, D. E., Chatterji, S., Kowal, P., Lloyd-Sherlock, P., McKee, M., Rechel, B., Rosenberg, L. ve Smith, J. P. (2015), "Macroeconomic Implications of Population Ageing and Selected Policy Responses", Lancet; 385: 649-57.
- Bloom, D., E., Canning, D. ve Sevilla J. (2003), The Demographic Dividend: A New Perspective on the Economic Consequences of Population Change, RAND, Pittsburgh.
- Bouman, R., Horne, R., Milası, S.; Prasad, N. (2015) Ageing and Labour Market Implications for Lithuania, Research Department Working Paper, No. 6 International Labour Office, Research Department.- Geneva .
- Butler, T., H. ve Berret, B., A. (2011) "A Generation Lost: The Reality of Age Discrimination In Today's Hiring Practices", Journal of Management and Marketing Research, <http://www.aabri.com/manuscripts/11981.pdf>, 29.06.2017.

İşgücü Piyasasında Yaşlılar ve Aktif Yaşlanma: Avrupa Birliği ve Türkiye Değerlendirmesi

- CEC (2002), Europe's Response to World Ageing: Promoting Economic and Social Progress in an Ageing World, Commission of the European Communities Brussels.
- Constança, P., Ribeiro, O., ve Teixeira, L. (2012), Active Ageing: An Empirical Approach to The WHO Model. Current Gerontology and Geriatrics Research.
- Council of Europe (1996), European Social Charter (Revised) Strasbourg, 3.V.1996, European Treaty Series-No.163, <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/> /conventions, 03.08.2017.
- Council Of The European Union, (2012), Council Declaration on the European Year for Active Ageing and Solidarity between Generations: The Way Forward, 2012, Brussels.
- Davies, R. (2014), Older People in Europe EU Policies and Programmes, European Parliamentary Research Service, European Union, Brussels.
- European Commission (1999), Towards A Europe For All Ages -Promoting Prosperity and Intergenerational Solidarity, Brussels.
- European Commission (2007), Overcoming the Barriers and Seizing the Opportunities for Active Ageing Policies in Europe, Final Report, Belgium.
- European Commission (2009), Discrimination in the EU in 2009 Special Eurobarometer No 317, Brussels.
- European Commission (2012), Eurobarometer, 2011, Active Ageing, Summary, European Commission, Brussels.
- European Commission (2014), Population Ageing in Europe: Facts, Implications and Policies, European Union, Brussels.
- Eurostat (2017), People Outside The Labour Market, <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/> , 27.07.2017.
- Eurostat Press Office, Eurostat Pressrelease, 25 April 2017, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/main/home>, 27.07.2017
- Foster, L. ve Walker, A. (2015), "Active and Successful Aging: A European Policy Perspective", Special Issue: Successful Aging, The Gerontologist, 55, (1), 83-90.
- Garcia, M.,T., M., Fontainha E. ve Passos J. (2017), "Hiring Older Workers: The Case Of Portugal", The Journal of the Economics of Ageing, June, 9, 71-77.
- <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>, (24.07.2017).
- <http://ec.europa.eu/eurostat/web/main/home> (24.07.2017)
- <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15844>, (24.07.2017)
- <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24644>, (24.07.2017).
- https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=LFS_SEXAGE_I_R, (24.07.2017).

- Linköping i, B. ve City-Aspen O. (2002), Care of Older People in Sweden, Euroean Commission Leonardo da Vinci Pilot Project.
- Mirjana, R. (2013), "An Aging Workforce: Employment Opportunities and Obstacles", CADMUS, 1, (6), 142-155.
- Nagarajan, R., Teixeira, A., C. ve Silva, S. (2013), The Impact of Population Ageing on Economic Growth: An In-Depth Bibliometric Analysis, FEP Workings Papers, September,.
- Öksüzokyar, M., M., Eryiğit, S., Ç., Düzen, K., Ö., Mergen, B., E., Sökmen, Ü., N. ve Öğüt, S. (2016), "Biyolojik Yaşlanma Nedenleri ve Etkileri", Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 4, (1), 34-41
- Redman, T. ve Snape, E. (2006), "The Consequences of Perceived Age Discrimination Amongst Older Police Officers: Is Social Support a Buffer?", British Journal of Management, 17, 167-175.
- Rudawska, I. (2010), "Active Ageing and its Impact on Labour Market", Economics & Sociology, 3, (1), 9-24.
- Samorodov, A. (1999), Ageing And Labour Markets for Older Workers, Employment and Training Department International Labour Office, Geneva.
- Sinclair, T., M. (2015), Labor Market Outlook 2016: Uncovering the Causes of Global Jobs Mismatch, Indeed Hiring Lab.
- UNECE (2012), Active Ageing, United Nations Economic Commission for Europe, Policy Brief on Ageing No. 13, June.
- United Nations (2002), Political Declaration and Madrid International Plan of Action on Ageing, Second World Assembly on Ageing, Madrid, Spain, 8-12 April 2002, http://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/Madrid_plan.pdf(11.07.2017)
- United Nations (2017), World Population Prospects The 2017 Revision: Key Findings and Advance Tables, Department of Economic and Social Affairs Population Division, New York.
- Walker A. ve Maltby, T (2012), "Active Ageing: A Strategic Policy Solution To Demographic Ageing In The European Union", *Int J Soc Welfare*, 21, (1), 117-130.
- WHO, (2002), Active Ageing A Policy Framework, World Health Organization, Geneva.
- Zhang, H., Zhang H. ve Zhang, J. (2015), "Demographic Age Structure And Economic Development: Evidence From Chinese Provinces", *Journal of Comparative Economics* 43, 170-185.

İşgücü Piyasasında Yaşlılar ve Aktif Yaşlanma: Avrupa Birliği ve Türkiye Değerlendirmesi

